

Onderzoek op het gebied van de externe verslaggeving

van Lent, L.A.G.M.

Publication date:
1995

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Lent, L. A. G. M. (1995). *Onderzoek op het gebied van de externe verslaggeving*. (Research memorandum / Tilburg University, Faculty of Economics and Business Administration; Vol. FEW 709). Unknown Publisher.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Bijdrage aan:

Externe Verslaggeving, 4e herziene druk

Prof.dr J. Klaassen RA

Prof.drs G.G.M. Bak RA

onderzoek op het gebied van de externe verslaggeving

door: Laurence van Lent

Onderzoek op het gebied van de externe verslaggeving.

Eén van de belangrijkste kenmerken van wetenschappelijk onderzoek is dat het beoogt structuren aan te brengen. Het gaat om het leren begrijpen van de werkelijkheid door ordening. Om in een kort bestek een overzicht te geven van extern verslaggevingsonderzoek is een nadere ordening eveneens noodzakelijk. Dat hierdoor soms het detail wordt gemist of bepaalde onderwerpen niet binnen de ordening vallen is het gevolg.

De eerste ordeningsregel die wordt ingesteld betreft het onderscheid naar de aard van het onderzoek. Wetenschappelijk onderzoek naar externe verslaggeving is hetzij *ontwerpend*, hetzij *verklarend* van aard.

Ontwerpend onderzoek behelst het bedenken van nieuwe rekenregels (waarderingsgrondslagen, accounting principles) en voorstellingswijzen (modellen) om de financiële prestaties van organisaties te meten en vast te leggen. Verklarend onderzoek richt zich op het begrijpen van het empirische verschijnsel externe verslaggeving, zowel voor wat betreft de wijze waarop organisaties de verslaggeving inhoud geven, als de wijze waarop gebruikers de informatie hanteren, als de wijze waarop de overheid optreedt in de context van de verslaggeving. Ook de historische studie van het empirische verschijnsel externe verslaggeving kan hiertoe worden gerekend.

Zowel ontwerpend als verklarend onderzoek dient ergens op gebaseerd te zijn. De basis van onderzoek, de formulering van onderzoeksvragen worden gevonden in een theorie. In het onderzoek op het gebied van de externe verslaggeving zijn theorieën uit een aantal wetenschapsgebieden toegepast. Meest prominent in de belangrijkste wetenschappelijke tijdschriften is onderzoek met als basis de economische wetenschap. Echter ook de psychologie en sociologie worden als fundament gebruikt. Met de vraag naar welke theoretische basis gekozen wordt voor het onderzoek, is een tweede ordeningsregel gevonden.

De opsomming van wetenschapsgebieden die theorieën leveren om het verschijnsel externe verslaggeving in perspectief te plaatsen, is niet limitatief. Ook de juridische en communicatiewetenschap houden zich met het onderwerp bezig. Onderzoeken op deze basis zijn echter nauwelijks in de internationale toptijdschriften over het vak terug te vinden. Gegeven het nationale karakter van juridische beschouwingen is dat ook niet verwonderlijk. Het Nederlandse juridische onderzoek naar de externe berichtgeving concentreert zich

rondom de interpretatie van het jaarrekeningenrecht en het effect van dit recht op de externe verslaggeving. Voorts is de positie van de jaarrekening in het vennootschapsrecht en de rechtsbetrekkingen die ontstaan door het vaststellen van een jaarrekening, onderwerp van beschouwing.

Ontwerpend onderzoek en het vakgebied van de externe verslaggeving

Zoals in de voorgaande paragrafen besproken, zijn aan de externe verslaggeving diverse aspecten te onderkennen die teruggaan op onderscheiden vakgebieden, zoals sociologie (maatschappelijke rol van de onderneming), recht (interventie tussen tegengestelde belangen) en (bedrijfs)economie (inhoudelijke aspecten van grootheden als winst en vermogen). Gesteld is dat ontwerpend onderzoek tot doel heeft het maken van een ideaalmodel van externe verslaggeving of onderdelen daaruit. Gegeven de verscheidene aspecten van de externe verslaggeving en dit doel, lijkt een interdisciplinaire benadering van het vak externe verslaggeving relevant. Sterker nog de identiteit van het vak externe verslaggeving als zelfstandige discipline kan gelegen zijn in de specifieke wijze waarop de verschillende vakgebieden met elkaar verweven zijn als het gaat om vraagstukken van financiële berichtgeving in onze moderne maatschappij.

Een belangrijk voorbeeld van een onderzoeksprogramma dat in de ontwerpende richting veel aandacht heeft gekregen, betreft het zoeken naar het 'ware winstbegrip'. De vraag 'wat is winst?' staat daarbij in het middelpunt. Een typisch voorbeeld hiervan is de vervangingswaardetheorie zoals die in Nederland in de eerste helft van deze eeuw is ontwikkeld. Een onderzoeksprogramma dat hier historisch gezien op volgt, erkent het feit dat verschillende gebruikers uiteenlopende informatiebehoeften kennen. Met behulp van inzichten uit de gedragswetenschappen worden verslaggevingsmodellen geconstrueerd al naar gelang de veronderstelde informatiebehoeften van gebruikers.

Ontwerpend onderzoek wordt uiteraard ondernomen met het oogmerk goede rekenregels of modellen te ontwerpen. Een fundamenteel probleem daarbij is dat "goed" altijd afhankelijk zal zijn van de gekozen doelstelling. De keuze van zo een doel is echter persoonsgebonden of: subjectief. Anders gezegd: er is geen theorie die een uitspraak doet over de wenselijkheid van een bepaalde doelstelling. Bijvoorbeeld: de vraag luidt op welke wijze activa gewaardeerd dienen te worden. Om hiertoe een verslaggevingsmethodiek te ontwerpen,

dient eerst de doelstelling aangegeven te worden. Stel als doel wordt aangenomen: het voorkomen dat de onderneming, in tijden van inflatie, zoveel aan dividenduitkering dient te verrichten dat de continuïteit in gevaar wordt gebracht. Er is nu een theorie te ontwikkelen waarmee in geval van inflatie een verslaggevingsmethodiek kan worden gehanteerd die aan dit doel tegemoet komt (namelijk het hanteren van de vervangingswaarde). Echter er is geen theorie die de keuze van het doel objectiviseert (Watts en Zimmerman, 1986).

Het onderkennen en expliciet tot uitdrukking brengen van de gekozen doelstelling is dan ook één van de voorwaarden voor ontwerpend onderzoek op wetenschappelijk niveau. Het wetenschappelijk karakter wordt verder bepaald door de mate waarin de procedure om tot een bepaald ontwerp te komen verantwoord wordt (navolgbaar wordt weergegeven) en (door andere onderzoekers) is geaccepteerd.

Ontwerpend onderzoek heeft vooral tot de eerste helft van de jaren zeventig een bijzondere belangstelling gekend. Langzamerhand is echter de belangstelling verschoven naar de verklarende werkwijze. De belangstelling voor ontwerpend onderzoek had onder meer te maken met de opkomst van regelgevende instituties zoals de Accounting Principals Board (VS). De idee was namelijk dat onderzoek optimale accounting methoden kan identificeren, zodat daarmee de regels van de instituties gelegitimeerd worden. Omdat voorbeelden van resultaten van ontwerpend onderzoek in dit leerboek ampel zijn vertegenwoordigd, zal in de verdere bespreking van het onderzoek in deze paragraaf de aandacht gericht zijn op het verklarend onderzoek. De kennis die uit dit onderzoek voortvloeit kan overigens tevens uitgangspunt zijn voor de formulering van een ontwerp (bijvoorbeeld een methode van winstbepaling) indien de doelstelling voor het ontwerp bekend is.

Verklarend onderzoek naar het verschijnsel externe verslaggeving.

Verklarend onderzoek wordt vormgegeven rond drie elementen: empirische verschijnselen, een theorie omtrent die verschijnselen en instrumenten om de theorie te toetsen.

Verschijnselen zijn een deel van de werkelijkheid dat wordt afgezonderd om in beschouwing genomen te worden. Afgezonderd worden dus verschijnselen rondom de periodieke externe verslaggeving door organisaties. Om verschijnselen te kunnen onderzoeken, is informatie over aspecten die in beschouwing worden genomen noodzakelijk. Omtrent bronnen van informatie over het verschijnsel externe verslaggeving later meer.

Verder is een theorie nodig, dat wil zeggen een samenhangende verzameling uitspraken

over een verschijnsel. Het ontwikkelen van zo een theorie vindt vooral plaats binnen een bepaalde wetenschappelijke discipline. Verklarend onderzoek speelt zich daarom hoofdzakelijk af binnen bepaalde disciplines en is daardoor veel minder interdisciplinair van karakter dan ontwerpend onderzoek.

Ten slotte hebben wij instrumenten nodig om een theorie te toetsen. Instrumenten kunnen statistisch van aard zijn voor de toetsing van kwantitatieve data of analytisch voor de toetsing van meer kwalitatieve gegevens.

In het kader van dit boek is het niet mogelijk de resultaten van al het onderzoek weer te geven. Centraal staan dan ook de belangrijkste onderzoeksvragen van elk onderzoeksprogramma.

Economisch verklarend onderzoek naar de externe verslaggeving

De aandacht wordt allereerst gericht op het onderzoeksprogramma dat gebaseerd is op de (micro-)economische theorie. Vier economische theorieën zijn van belang: de economische theorie van de financiële markten, van organisaties, van markten in het algemeen en van de overheid (Buijink en Van de Poel, 1995).

Het onderzoek dat gebruik maakt van de economische theorie van de financiële markten (het zogenaamde *market based research*) houdt zich vooral bezig met de vraag of en in welke mate inhoud en vorm van de externe verslaggeving van invloed zijn op de prijsvorming op financiële markten. Een veel gehanteerde hypothese (van een theorie afgeleide bewering) in dit onderzoek is de Efficiënte Markt Hypothese (=EMH). Deze stelt dat financiële markten onmiddellijk op een onvertekende manier reageert op alle informatie, inclusief de informatie dat de verslaggevingsmethoden die gehanteerd zijn in de externe verslaggeving zijn gewijzigd. De EMH doet echter geen uitspraak over de richting van de koersverandering als gevolg van een methodewijziging. Voor een dergelijke voorspelling wordt een prijsvormingsmodel gehanteerd zoals het bekende Capital Asset Pricing Model (CAPM). Het CAPM voorspelt dat koersen niet zullen reageren op veranderingen in verslaggevingsmethoden, tenzij zulke veranderingen een cash flow effect hebben. Concreet luidt de te toetsen voorspelling dus dat verslaggevingsmethodeveranderingen geen koerseffecten kennen.

Een concurrerende (de zogenaamde mechanistische) hypothese genereert een tegengestelde voorspelling. Deze hypothese voorspelt dat een verandering in verslaggevingsmethoden die het gerapporteerde resultaat doet stijgen, een opwaartse invloed zal hebben op de koers.

Onderzoek richt zich vooral op het verwerpen van deze hypothesen, alsmede op het 'discrimineren' tussen de hypothesen. Met discrimineren wordt bedoeld de vraag welke hypothese het hoogste verklarende vermogen kent. Tot nu toe zijn er nog geen eensluitende resultaten gevonden. Een goede samenvatting van dit onderzoek biedt het klassieke boek van Watts en Zimmerman (1986).

De economische organisatietheorie is in het externe verslaggevingsonderzoek geïntroduceerd door Watts en Zimmerman (1986). In dit onderzoeksprogramma wordt getracht een antwoord te vinden op een vraag die in het market based research blijft liggen. Zoals beschreven, genereert en toetst het market based research voorspellingen omtrent de informatiewaarde van accountinggegevens op vermogensmarkten. Echter, er wordt geen aandacht gegeven aan de keuzen die ondernemingen maken uit de mogelijke methoden van verslaggeving (anders dan dat getracht wordt de belastingen te minimaliseren). Om het keuzegedrag van ondernemingen in de externe verslaggeving te modelleren wordt door Watts en Zimmerman gebruik gemaakt van de agency theorie, een tak binnen de economische organisatietheorie. Binnen de agency theorie is de externe verslaggeving een onderdeel van het contracteringsproces van een onderneming. Een onderneming wordt namelijk gezien als een knooppunt van contracten. Deze contracten worden opgesteld om de belangentegenstellingen tussen verschillende partijen (managers, werknemers, aandeelhouders, vreemd vermogenverschaffers etc.) in goede banen te leiden om zo mogelijk te maken dat de contractrelatie in wederzijds voordeel wordt uitgevoerd. Contracten definiëren de rechten die elke partij geniet. Efficiënte contracten mitigeren belangentegenstellingen en voorzien in prikkels om het gedrag van de partijen in zodanige banen te leiden dat een maximaal resultaat ontstaat. Informatie uit de externe verslaggeving is vaak onderdeel van zo een contract, denk bijvoorbeeld aan solvabiliteitseisen die gesteld worden in leenovereenkomsten, of aan afspraken met managers over het rendement dat ze dienen te behalen. Vanuit dit contractueel perspectief luidt de onderzoeksvraag welke rol de externe verslaggeving speelt in organisaties en contracten tussen belanghebbenden en hoe deze rol verschilt tussen ondernemingen. Uiteindelijk gaat het dan om de vraag of

waargenomen verschillen in verslaggevingsmethoden tussen ondernemingen aan de hand hiervan verklaard en voorspeld kunnen worden (Watts en Zimmerman, 1987).

Een iets afwijkende maar gerelateerde onderzoeksvraag betreft het feitelijk ondernemingsgedrag onder invloed van geldende regels en normen. Het gaat dan niet zozeer om de keuze tussen verslaggevingsmethodieken maar om bijvoorbeeld het investeringsgedrag van ondernemers onder invloed van geldende externe verslaggevingsregels. Dergelijk onderzoek staat bekend onder de term *economic consequences* (Zeff, 1978). Zo zou bijvoorbeeld uit een *economic consequences* onderzoek kunnen blijken dat de investeringen gestimuleerd worden (feitelijk handelen) indien de regels het toelaten dat het belastingvoordeel van een investeringspremie in het jaar van investeren tot de winst wordt gerekend. Indien het belastingvoordeel over de levensduur van de investering gespreid moet worden, blijkt het effect minder groot. De uitkomsten van dergelijk onderzoek kunnen door regelgevende instanties worden gebruikt om de effecten van hun regels in te schatten.

Indien de vraag naar de verklaring van de variatie aan verslaggevingsmethoden in onderzoek centraal staat, dan ligt het voor de hand te verwijzen naar de rol van instituties van de externe verslaggeving, meer in het bijzonder de wet- en regelgeving. Een belangrijke partij in de totstandkoming van regelgeving is de overheid. Voorspellingen omtrent het gedrag van de overheid worden gegenereerd op basis van de economische theorie van de overheid. De idee is dat regelgeving bepaalde partijen bevoordeelt boven andere (May en Sundem, 1976). Deze bevoordeling vindt plaats op overwegingen van eigenbelang van de overheid (politici en ambtenaren). Als aanleiding om regels in te stellen (en daarmee bepaalde partijen te bevoordelen) is er een 'crisis' nodig. Externe verslaggevingsinformatie kan een aanleiding zijn om een crisis te suggereren. Zo kunnen constante hoge winsten in gevoelige bedrijfstakken de aandacht van de overheid trekken en daarmee regelgeving uitlokken. De idee luidt dat managers verslaggevingsmethoden zodanig kiezen dat ze geen aandacht van de overheid trekken. Concreet luidt de onderzoeksvraag in dit programma dus: hoe is het gedrag van de overheid met betrekking tot de regulering van de externe verslaggeving en op welke wijze beïnvloedt dit gedrag de keuzen van verslaggevingsmethoden door ondernemingen. Als belangrijke bijdragen kunnen genoemd worden Sutton

(1984) en Lindahl (1987).

Psychologisch verklarend onderzoek naar de externe verslaggeving

Een belangrijke stroming in het externe verslaggevingsonderzoek is gebaseerd op theorieën uit de persoonlijkheidsleer en de cognitieve psychologie. Deze stroming sluit aan op een groter onderzoeksgebied waarin de vraag hoe mensen besluiten nemen en de rol die informatie daarbij speelt, centraal staat. Externe Verslaggeving wordt daarbij gezien als een specifieke vorm van informatie, het onderzoek wordt gericht op het gebruik dat daarvan wordt gemaakt bij oordeelsvorming. De werkzaamheden in deze stroming kunnen worden ingedeeld op grond van het onderscheid naar cognitieve karakteristieken. Hierbij wordt verschil gemaakt tussen: cognitieve stijlen, cognitieve vaardigheden en cognitieve strategieën. Cognitieve stijlen verwijzen naar de manieren waarop mensen informatie verwerven, opslaan, opvragen en transformeren. Cognitieve vaardigheden hebben betrekking op het hanteren van aanwezige kennis voor een specifieke beslissingssituatie. Cognitieve strategieën hebben betrekking op de continue interactie tussen individuele cognitieve stijlen en vaardigheden en de omgeving. Cognitieve strategieën zijn afhankelijk van de kenmerken van de (besluitvormings)taak waarvoor men gesteld is, de beperkingen van de gegeven situatie en de inhoud van het probleem.

Onderzoek naar cognitieve stijlen tracht vast te stellen hoe de stijl van informatiegebruik (bijvoorbeeld de voorkeur voor complexe dan wel vereenvoudigde informatie), de financiële informatieverwerking beïnvloedt. Een bekend voorbeeld van dit soort onderzoek betreft de besluitvorming van kredietverstrekkers bij banken. Zo maakt Casey (1980) onderscheid in twee cognitieve stijlen: 'globale' en 'detail'-typen. De kredietverstrekkers wordt gevraagd aan de hand van een set financiële gegevens een oordeel uit te spreken over de kans dat een bedrijf binnen 3 jaar faillieert. Het onderzoek wijst dan uit dat kredietverstrekkers van het globale type accurater voorspellen dan verstrekkers van het detail-type.

Cognitieve vaardigheden onderzoek stelt de vraag centraal welke soort verslaggevingsinformatie wordt verwerkt, op welke wijze en in welke vorm. Getracht wordt een antwoord te vinden op de vraag of een beslissingsnemer financiële verslaggevingsinformatie

selecteert en filtert, om vervolgens deze geherstructureerde informatie te gebruiken voor berekeningen en analyses voordat daadwerkelijk een beslissing wordt genomen. Zo onderzoekt Lusk (1973) de relatie tussen de cognitieve vaardigheden en de vorm van de jaarverslaggeving. Gebruikmakend van ervaren financieel analisten en studenten kan worden geconcludeerd dat ervaren analisten (hoge cognitieve vaardigheid in het omgaan met jaarverslaggeving) een gedetailleerd en uitvoerig verslag op prijs stellen, terwijl onervaren studenten een voorkeur tonen voor een samenvattend, meer grafisch overzicht.

In het cognitieve strategieën onderzoek wordt nagegaan waarom een besluitvormer financiële informatie op een bepaalde wijze selecteert en gebruikt. Het gaat om de interactie van cognitieve stijlen, vaardigheden en de omgeving waarmee het individu geconfronteerd wordt. Bekend is dat besluitvormers die geconfronteerd worden met een complexe beslissing overgaan tot simplificaties zoals het hanteren van vuistregels. Zo kan het materialiteits begrip uit de externe verslaggeving in feite als een simplificatietechniek, of vuistregel worden beschouwd. Een andere vereenvouding in geval van een complexe taak wordt verwoord door de functionele fixatie hypothese. Hierin wordt gesteld dat mensen informatie telkens op dezelfde wijze blijven interpreteren en gebruiken, ook al is de situatie waarin de informatie is gegenereerd veranderd. Een voorbeeld: gebruikers van jaarverslagen zouden het winstcijfer niet anders interpreteren, indien de onderneming het voorraadwaarderingssysteem wijzigt: bijvoorbeeld van LIFO naar FIFO.

Sociologisch verklarend onderzoek naar de externe verslaggeving

Als laatste stroming waar enige aandacht aan wordt geschonken, komt het verslaggevingsonderzoek gebaseerd op de sociologie aan de orde. De sociologie richt op zich de sociale ordening, dat is, op systemen van relaties tussen mensen, inclusief de economische, politieke en religieuze instituties waardoor het geaccepteerde gedrag van een systeem wordt gedefinieerd en gehandhaafd. De veronderstelling luidt dat het gedrag van mensen begrepen dient te worden vanuit hun sociale ordening. Het vertoonde gedrag is dan ook in zekere zin regelmatig en mensen interacteren met elkaar in de sociale context. Een bepaald onderdeel van de sociologie stelt dat het gedrag van mensen met name begrepen kan worden op basis van de waarden en normen die ze delen. Het onderzoeksprogramma dat hierop wordt gebaseerd is bijvoorbeeld het in kaart brengen van de invloed van cultuur op

verslaggeving, en met name de cultuurverschillen tussen landen als verklarende factor voor verschillen in (regelgeving van) externe berichtgeving.

Een ander onderdeel van de sociologie houdt zich vooral bezig met de rol van sociale instituties en interactie-regels als verklaring voor het verschijnsel externe berichtgeving. De rol van instituties als de FASB, IASC of de RJ zijn dan onderzoeksonderwerp. De rol die accounting regels spelen in de verhouding tussen mensen en de dominantie van bepaalde groepen is een ander bekend thema.

Informatiebronnen ten behoeve van empirisch onderzoek

Zoals uit het voorgaande bleek, is veel onderzoek gebaseerd op specifiek voor het desbetreffende onderzoeksproject vergaarde informatie. Er zijn veel verschillende methoden van informatieverzameling, het raadplegen van archieven, het houden van interviews en doen van laboratorium-experimenten zijn slechts enkele hiervan. Een belangrijke bron van feitelijke informatie zijn verzamelingen van gegevens over de praktijk van de externe verslaggeving, die selectief of geaggregeerd kunnen worden gehanteerd teneinde inzicht te verkrijgen in het feitelijk voorkomen van de te onderzoeken verschijnselen. Zo zijn verzamelingen beschikbaar van jaarverslagen in de oorspronkelijke, gedrukte, vorm of in de vorm van microfilm. Ook bestaan er databanken en CD-roms waarin de cijfermatige gegevens van jaarrekeningen zijn opgeslagen. Voor Nederlandse ondernemingen kan bijvoorbeeld worden genoemd: Datastream en Reach.

Tevens zijn er beschrijvingen van de feitelijke keuzen die ondernemingen maken in hun externe berichtgeving. Een voorbeeld daarvan is het tweejaarlijks onderzoek dat het NIVRA uitvoert naar de jaarverslagen van Nederlandse ondernemingen die ter beurse genoteerd zijn. Dit onderzoek mondt uit in tellingen en tabellen die de frequentie weergeven waarmee bepaalde gebruiken voorkomen. Tevens wordt bij dit onderzoek de praktijk getoetst aan de geldende normen, zoals vastgelegd in de wet, de jurisprudentie en de Richtlijnen voor de jaarrekening (NIVRA, 1992). Ook de sinds 1986 verschijnende uitgave *Jaar In Jaar Uit*, bevat veel feitelijke informatie over de praktijk van externe verslaggeving.

Een vergelijkbare beschrijving van feitelijke keuze, maar dan voor de Verenigde Staten,

betreft Accounting Trends and Techniques, een jaarlijkse uitgave van de Amerikaanse accountantsorganisatie (AICPA). Hierin zijn, gerubriceerd naar onderdeel van de jaarrekening, voorbeelden te vinden van de behandeling van specifieke posten in de jaarrekeningen van Amerikaanse ondernemingen, waarbij veel aandacht wordt besteed aan de tekst van de toelichting.

Referenties.

Buijink, W.F.J. en J.H.R. van de Poel (1995). 'Wetenschappelijk onderzoek naar externe berichtgeving.' In: M.N. Hoogendoorn, J. Klaassen en F. Krens (red.) *Externe verslaggeving in theorie en praktijk*. Delwel, 's-Gravenhage.

Casey, C.J. (1980). 'The usefulness of accounting ratios for subjects' predictions of corporate failure: Replication and extensions. *Journal of Accounting Research* 18: p. 603-613.

Lindahl, F.W. (1987). 'Accounting Standards and Olson's Theory of Collective Action.' *Journal of Accounting and Public Policy* 6, p. 59-72.

Lusk, E.J. (1973). 'Cognitive aspects of annual reports: Field independence/dependence.' *Journal of Accounting Research* (Supplement), p. 191-202.

May, R.G. en G.L. Sundem (1976). 'Research for Accounting Policy: An Overview.' *The Accounting Review* 51, p. 747-763.

Sutton, T.G. (1984). 'Lobbying of accounting standard-setting bodies in the u.k. and the u.s.a.: a downsian analysis.' *Accounting, Organizations and Society* 9, p. 81-95.

Watts, R.L. en J.L. Zimmerman (1986). *Positive Accounting Theory*. Prentice Hall, Englewood Cliffs.

Watts, R.L. en J.L. Zimmerman (1987). 'Agency theory research in accounting.' In; P.A. Griffin (red.) *Usefulness to investors and creditors of information provided by financial reporting*. FASB, Stamford, 2e druk.

Zeff, S.A. (1978). 'The rise of "economic consequences".' *The Journal of Accountancy* 152, p. 56-63.